

ФІНАНСОВІ КОМПАНІЇ НА РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Третякова Олена Василівна

кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Харабара Віолета Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Грешко Роман Ігорович

кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Основною метою розвитку ринку небанківських фінансових послуг є створення конкурентоспроможної системи перерозподілу фінансових ресурсів. Кількість учасників на ключових секторах небанківського ринку фінансових посередників протягом останніх п'яти років знизилась на 14% - до 2136 компаній. Чисте падіння кількості кредитних спілок та лізингових компаній перевищило - 40%, страхових компаній стало на - 38% менше, ломбардів - на 34%, водночас кількість фінансових компаній зросла на 46% за період з 2015 року. У наслідок регуляторних дій з очищення ринку фінансових послуг в 2019 році було виведено 260 слабких і ненадійних компаній, водночас чисте зменшення кількості фінансових установ склало лише 65, що свідчить про активний паралельний процес створення нових фінансових посередників.

Асортимент послуг фінансових компаній надзвичайно різноманітний і варіюється від надання позик, гарантій, порук до лізингу, факторингу, грошових переказів, до фінансування об'єктів будівництва. Цей сектор фінансових послуг за останні п'ять років розширювався найвищими темпами. За останні п'ять років обсяг сукупних активів збільшився на 80%. Водночас їхні показники прибутковості та суми сплачених податків суттєво відстають не лише від банків, а й від страхових компаній.

Фінансові компанії не залучають кошти фізичних осіб. Відповідно їхня діяльність не становить значного ризику для стабільності фінансової системи і, як наслідок, підлягає спрощеному регулюванню та нагляду з боку НБУ. Водночас НБУ зосереджує свою увагу на ринковій поведінці фінансових компаній, які надають послуги кредитування, в тому числі на цілісності та прозорості ринку фінансових послуг, переважною формою нагляду у майбутньому повинен стати безвизний нагляд.

Розглянемо основні показники діяльності фінансових компаній та юридичних осіб (лізингодавців) за останні п'ять років (Таблиця 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності фінансових компаній та юридичних осіб
(лізингодавців) у 2014-2016 рр.

Показник	2014 рік	2015 рік	2016 рік	Темпи приросту, %	
				2015/ 2014	2016/ 2015
Фінансові компанії					
Кількість зареєстрованих фінансових компаній	415	571	650	37,6	13,8
Активи фінансових компаній, (млн. грн.)	51 264,8	71 120,0	67 401,4	38,7	-5,2
Власний капітал, (млн. грн.)	15 213,4	20 196,1	17 945,8	32,8	-11,1
Обсяг наданих фінансових послуг фінансовими компаніями, (млн. грн.)	54 154,8	68 282,3	110 420,3	26,1	61,7
Юридичні особи (лізингодавці)					
Кількість зареєстрованих установ	267	268	202	0,4	-24,6
Вартість діючих договорів фінансового лізингу, (млн. грн.)	58 304,1	26 109,9	22 904,4	-55,2	-12,3
Кількість діючих договорів фінансового лізингу, (од.)	27 348	22 148	17 314,0	-19,0	-21,8
Вартість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, (млн. грн.)	7 181,0	6 241,4	9 754,4	-13,1	56,3
Кількість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, (од.)	8 940	4 098	9 122	-54,2	122,6

Як бачимо з наведеної таблиці 1, кількість фінансових компаній у 2016 р. дорівнювала 650 фінансових компаній, що свідчило про ріст їх кількості (з по переднім 2015 р. – 79 (13,8%).

У 2019 р. в Державному реєстрі фінансових установ налічується вже 986 фінансових компаній, 157 юридичних осіб-суб'єктів господарювання, що не є фінансовими установами, але мають визначену законами, нормативно-правовими актами можливість надавати послуги з фінансового лізингу (лізингодавців).

Якщо порівняти динаміку основних показників діяльності фінансових компаній та юридичних осіб (лізингодавців) за останні п'ять років кількість фінансових компаній зросла на 415 компаній, активи фінансових компаній зросли на (+94 795,6 млн. грн.), обсяг наданих фінансових послуг фінансовими компаніями (млн. грн.) зріс на (+37 703,9 млн. грн.), власний капітал (+8 793,4 млн. грн.) (Таблиця 2).

Таблиця 2

Основні показники діяльності фінансових компаній та юридичних осіб
(лізингодавців) у 2017-2019 рр.

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Темпи приросту, %	
				2018/ 2017	2019/ 2018
Фінансові компанії					
Кількість зареєстрованих фінансових компаній	818	940	986	14,9	4,9
Активи фінансових компаній, (млн. грн.)	107 533,9	125 322,3	162 197,0	16,5	29,4
Власний капітал, (млн. грн.)	26 260,1	23 863,6	26 739,2	-9,1	12,1
Обсяг наданих фінансових послуг фінансовими компаніями за звітний період, (млн. грн.)	90 594,4	120 014,5	148 124,2	32,5	23,4
Юридичні особи (лізингодавці)					
Кількість зареєстрованих установ	183	167	157	-8,7	-6,0
Кількість установ, які мають діючу ліцензію на право надання послуг з фінансового лізингу, станом на кінець періоду, (од)	94	116	113	23,4	-2,6
Вартість діючих договорів фінансового лізингу, (млн. грн.)	22 417,9	24 920,9	27 645,6	11,2	10,9
Кількість діючих договорів фінансового лізингу, (од.)	13 939	14 472	16 830	3,8	16,3
Вартість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, (млн. грн.)	12 814,2	21 519,3	24 647,8	67,9	14,5
Кількість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, (од.)	7 699	8 739	12 363	13,5	41,5

З метою створення сприятливих умов для розвитку ринку НБУ планує врегулювати та розширити джерела фінансування фінансових компаній, додатково дозволивши залучати кошти в афілійованих осіб та кошти на умовах субординованого боргу, в тому числі від фізичних та юридичних осіб, які є кваліфікованими інвесторами. Також НБУ планує закласти законодавчий фундамент для майбутнього саморегулювання ринку, працюватиме над підвищенням фінансової грамотності населення, у тому числі обізнаності про ризики отримання так званих кредитів до зарплати (payday loans) [1].

Таблиця 3

Інформація про обсяги та види фінансових послуг,
наданих фінансовими компаніями за 2018-2019 рр., млн. грн.

Вид фінансової послуги	2018 рік	2019 рік	Темпи приросту (2019 рік/2018 рік)	
			Абсолютний	%
Залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення	50,5	1 882,6	1 832,1	3 627,9
Надання гарантій та поручительств	9 474,9	2 433,3	-7 041,6	-74,3
Надання коштів у позику, в т. ч. і на умовах фінансового кредиту	51 909,1	79 176,2	27 267,1	52,5
Адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах	258,7	354,3	95,6	37,0
Надання послуг з факторингу	48 105,0	56 469,4	8 364,4	17,4
Надання послуг з фінансового лізингу (вартість укладених договорів)	673,8	1 596,9	923,1	137,0
Управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю (залучені кошти)	9 542,5	6 211,5	-3 331,0	-34,9

Ринок не дуже концентрований - частка найбільших двадцяти фінансових компаній за кількістю укладених договорів за 2019 рік становила 57,5%, а за сумами - 54,7% (Рис.1).

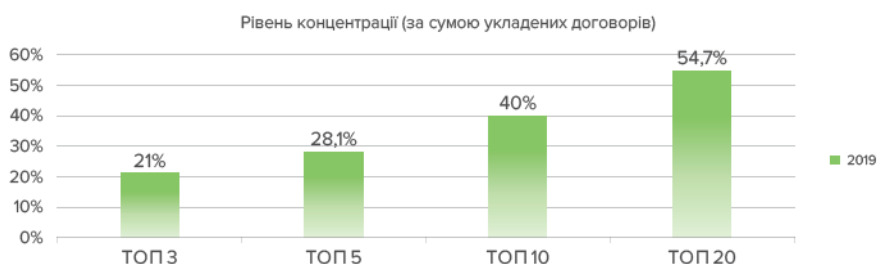

Рис. 1. Рівень концентрації (за сумою укладених договорів)

Український ринок кредитів, що надаються фінансовими компаніями зростає. Протягом останнього року укладено договорів на суму 79,2 млрд. грн.(на 52,5%) перевищує аналогічний показник з попереднім роком (Рис. 2).

Ринок кредитування фінансовими компаніями можна поділити на два сегменти: кредитування фізичних осіб та кредитування суб'єктів господарювання. Станом на кінець 2019 року близько 78% усіх кредитів у портфелі видано юридичним особам. У нових кредитах пропорція дещо інша - більше половини фінансування надається фізичним особам та фізичним особам-підприємцям, що пов'язано зі значною оборотністю таких кредитів.

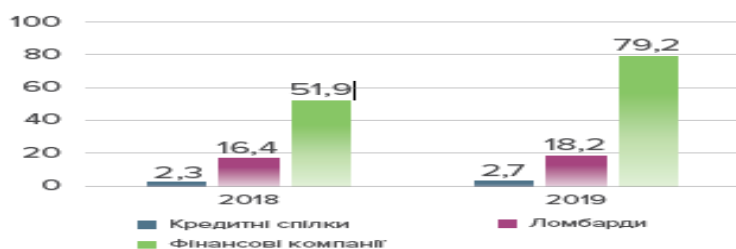

Рис. 2. Обсяги кредитування на небанківському фінансовому ринку, млрд. грн.

Велику частину нового портфеля складають незначні за розміром короткострокові споживчі кредити (переважно до 30 днів, значно рідше - до одного року). Середня сума укладеного договору з фізичними особами, наприклад, становила 3 711 грн.

За 2019 рік фінансовими компаніями було укладено договорів з фізичними особами (крім фізичних осіб-підприємців (ФОП)) на суму 43,7 млрд. грн., що на 50% перевищує аналогічний показник 2018 року (29,1 млрд. грн.). При цьому 40,3% договорів (31,9 млрд. грн.) від загальної суми - строком до 30 днів і деякі з них могли бути переукладені клієнтом протягом зазначеного періоду. Відтак обсяги видачі дещо завищені через значну оборотність (Рис. 3).

Рис. 3. Обсяги наданих кредитів, млрд. грн.

Значному збільшенню кількості договорів сприяє розвиток сучасних технологій: можливість дистанційно укласти кредитний договір, пройшовши швидко процедуру ідентифікації, отримати кошти на банківську картку. У тому числі завдяки цьому ринок небанківського кредитування почав активно зростати з 2017 року, договори укладаються дистанційно переважно на строк до 30 днів.

У майбутньому НБУ будуватиме нову систему регулювання та нагляду за діяльністю на ринку фінансових компаній яка передбачатиме:

- простий доступ на ринок - для виходу на ринок необхідні мінімальні умови, що забезпечать наявність чесних гравців, однак ці умови не мають бути не виправданими перепонами для початку діяльності, розвитку конкуренції чи інновацій;
- бізнес-план для початку діяльності - основою діяльності і головним документом для отримання ліцензії має слугувати бізнес-план, що буде відображати бачення компанії свого розвитку на майбутньому ринку та плани щодо залучення клієнтів та отримання прибутку;

- нові можливості - розширення доступу до фінансування від третіх осіб та дозвіл фінансовим компаніями здійснювати іншу діяльність, окрім надання фінансових послуг, створять нові можливості для розвитку бізнесу;

- прозорість та бездоганну ділову репутацію - на ринку діятимуть лише ті фінансові компанії, власники істотної участі та кінцеві бенефіціарні власники яких розкриті. Лише власники та керівники з бездоганною діловою репутацією будуть допущені на ринок;

- захищеність прав споживачів - Національний банк здійснюватиме посилений нагляд за дотримання прав споживачів, які є основними позичальниками фінансових компаній. Фінансові компанії дотримуватимуться правил добросовісної поведінки по відношенню до споживачів, при цьому на ринку буде збережено баланс прав і обов'язків фінансових установ і споживачів фінансових послуг;

- платоспроможність - вимога до капіталу фінансової компанії забезпечить вхід на ринок фінансово спроможних гравців, стійкість фінансових компаній та унеможливить роботу на ринку компаній, що є неплатоспроможними;

- якісну звітність - фінансові компанії складатимуть і подаватимуть звітність за оновленими стандартами, які даватимуть змогу об'єктивно оцінювати фінансові показники діяльності фінансових компаній [1].

Нова модель регулювання НБУ забезпечуватиме функціонування ефективного та прозорого ринку небанківського кредитування фінансовими компаніями, а також його гармонійний розвиток. Запровадження цієї моделі сприятиме усуненню негативних факторів, що стримують розвиток небанківського кредитування фінансовими компаніями, та забезпечуватиме захист прав клієнтів. Надасть нові можливості для сталого та гармонійного розвитку цього сегмента фінансового ринку в Україні, а також забезпечить відповідність діяльності кредитних компаній правилам доброчесної ринкової поведінки.

Отже, комплекс заходів, що визначений НБУ та нова модель регулювання та нагляду за діяльністю на ринку фінансових компаній забезпечуватиме функціонування ефективного та прозорого ринку небанківських фінансових послуг, а також його гармонійний розвиток.

Список літератури

1. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Statist/sfs.htm>.
2. Коваленко Ю. М. Фінансовий ринок і ринок фінансових послуг: сутність, сегменти, суб'єкти / Ю. М. Коваленко // Фінанси України. - 2018. - № 1 (206). - С. 101-112.
3. Науменкова С. В. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / С. В. Науменкова, С. В. Міщенко. - К. : Знання, 2018. - 532 с.